

MO‘G‘ULLARGA BOSH EGMAGAN SO‘NGGI SULTON

Tursunova Marjona

ZARMED universiteti Tarix ta’lim yo‘nalishi talabasi

Elektron manzil: marjonatursunova2021@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0001-6310-9455>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19429401>

***Annotatsiya:** Uning hayoti va faoliyati ko‘plab tarixiy manbalarda yoritilgan bo‘lib, u o‘z zamonining eng kuchli jangchilaridan biri sifatida tanilgan. Jaloliddinning janglarda qo‘lga kiritgan g‘alabalari, shuningdek, xalq orasida uning nomini abadiylashtirgan afsonalar va rivoyatlar bilan birga keladi. Maqolada Jaloliddin Manguberdi hayoti, uning jangovar strategiyalari, shuningdek, o‘z davrida ijtimoiy-siyosiy vaziyat haqida batafsil ma’lumot beriladi. Uning merosi bugungi kunda ham o‘rganilmoqda va u O‘zbekiston va Markaziy Osiyo tarixida muhim shaxs sifatida e’tirof etiladi.*

***Kalit so‘zlar:** mo‘g‘ul, siyosiy birlik, lashkarboshi, orden, qo‘shin, maqbara*

***Abstract:** His life and activities are covered in many historical sources, and he is known as one of the strongest warriors of his time. The victories of Jaloliddin in battles are also accompanied by legends and traditions that immortalize his name among the people. The article provides detailed information about the life of Jaloliddin Manguberdi, his combat strategies, as well as the socio-political situation of his time. His legacy is still being studied today, and he is recognized as an important figure in the history of Uzbekistan and Central Asia.*

***Keywords:** Mongol, political unit, commander, order, army, mausoleum*

***Аннотация:** Его жизнь и деятельность описаны во многих исторических источниках, и он известен как один из сильнейших воинов своего времени. Победы Джалололиддина в сражениях также сопровождаются легендами и преданиями, которые увековечили его имя среди народа. В статье представлена подробная информация о жизни Джалололиддина Мангуберди, его боевых стратегиях, а также социально-политической ситуации его времени. Его наследие изучается и сегодня, и он признан важной фигурой в истории Узбекистана и Центральной Азии.*

***Ключевые слова:** монгол, политическая единица, командующий, орден, армия, мавзолей*

Asosiy qism

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to’plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

Jaloliddin Manguberdi (Xorazmcha Jaloliddin Mankburni) (1198–1231) Xorazmshohlar davlatining so‘nggi hukmdori Muhammad Xorazmshohning to‘ng‘ich o‘g‘lidir.

Sulton Jaloliddin Xorazmshoh 33 yil umr ko‘rgan bo‘lib, shundan 11 yil umri turli janglar ichida o‘tgan. Jaloliddin 11 yil davomida Xuroson, Hindiston, Eron, Iroq va Kavkaz hududlarida tinimsiz kurash olib bordi. Jaloliddin 17 marotaba mo‘g‘ullarga qarshi jang qilib, ularning 14 tasida g‘olib bo‘ldi.

To‘liq ismi Sulton Turk va Ajam Jaloliddin va Dunyo ibn Muhammad. Onasi Oychechak xotun. Dastlab u taxt uchun asosiy da‘vogar hisoblanmagan, chunki onasi Oychechak Alouddin Xorazmshoh haramidagi turkman kanizaklaridan biri edi. Taxt vorisi Qutbiddin O‘zloqshoh bo‘lgan va uning da‘volarini buvisi Turkon xotun qo‘llab-quvvatlagan. Ammo otasi o‘limi oldidan Jaloliddinni taxt vorisi qilib tayinlaydi.

Tarixchi an-Nasafiyning yozishicha, Jaloliddin o‘zini turkiy deb hisoblagan. Uning shaxsiy kotibi Shihob ad-din Muhammad ibn Ahmad an-Nasaviy uni quyidagicha ta‘riflaydi: u qora tanli, bo‘yi past, nutqi turkiy, lekin fors tilida ham gapira olgan. Jasorati nihoyatda yuqori bo‘lgan.

1220-yilda Jaloliddin Muhammad davlat boshiga keladi. Uning oldida ikki asosiy vazifa bor edi: birinchisi – ichki siyosiy birlikni ta‘minlash, ikkinchisi – mo‘g‘ullarga qarshi kurashib, bosib olingan hududlarni qaytarish

U Hindiston, Kirmon va Iroq hududlarida mo‘g‘ullarga qarshi kurash olib bordi. Tarixda mo‘g‘ullarga qarshi ilk jiddiy qarshilik ko‘rsatgan shaxs sifatida tanilgan.

Jaloliddinning muvaffaqiyatlari uni islom dunyosida buyuk sarkarda sifatida tanitdi. U 70 ga yaqin otliq bilan Xorazmga qaytib keladi. Keyinchalik qo‘shin soni 7 mingga yetadi.

1221-yilda G‘aznaga kirib keladi va bu yerda unga turli qabila boshliqlari qo‘shiladi. Uning qo‘shini 60 ming suvoriyga yetadi. U Valiyon qal‘asini egallaydi va Parvon jangida mo‘g‘ullar ustidan g‘alaba qozonadi.

Ammo ichki nizolar tufayli lashkarboshlari uni tark etadi. 1221-yil Sind daryosi bo‘yidagi jangda mag‘lub bo‘ladi, biroq jasorat bilan daryoga sakrab qutuladi. Chingizxon ham uning jasoratiga qoyil qolgan.

Jaloliddin Hindistonda 3 yil hukmronlik qiladi, so‘ngra Iroqqa yo‘l oladi. 1225-yilda Marog‘a va Tabrizni egallaydi.

1226–1227-yillarda Ozarbayjon, Shirvon va Gurjistonni qo‘lga kiritadi. Ammo 1230-yilda Arzinjon yaqinida mag‘lubiyatga uchraydi.

1231-yilda mo‘g‘ullar tomonidan ta‘qib qilinadi va oxir-oqibat qaroqchilar tomonidan o‘ldiriladi.

“Yosh tadqiqotchilar va talabalar ilmiy faoliyatida innovatsiya, integratsiya va zamonaviy ta’lim muammolari: nazariya va amaliyot” mavzusidagi Respublika ilmiy-amaliy anjuman materiallari to’plami. I son (2026-yil, 1-aprel)

Xulosa

Jaloliddin Manguberdi 33 yil umr ko‘rgan bo‘lsa-da, yurt uchun jonini fido qilgan buyuk sarkardadir. U oxirigacha mo‘g‘ullarga qarshi kurashib, Vatan himoyasi yo‘lida jon berdi.

Jaloliddin — mag‘lub sarkarda emas, balki oxirigacha kurashgan qahramondir. Uning jasorati daryodan baland, irodasi tog‘dan mustahkam edi. U tarixda mardlik va g‘urur timsoli sifatida qolgan.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bartold V.V. Mo‘g‘ullar bosqini davrida Turkiston, M-1963
2. Buniyotov Z.M. Xorazmshohlar – Anushteginiylar davlati, M-1986
3. Mirxond, Ravzat us-safo, Toshkent, 1999
4. Shihobiddin Muhammad an-Nasaviy, Sulton Jaloliddin Manguberdi hayoti tavsiloti, Toshkent, 1999
5. Shihobiddin Muhammad an-Nasaviy, Sulton Jaloliddin Manguberdi hayoti tavsiloti, Toshkent, 2006